

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.323>

JEL classification: C63, D21, M10
UDC: 658.011.01

Ольга СОБКО

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри підприємництва і торгівлі,
Західноукраїнський національний університет, Україна
E-mail: o.sobko@wunu.edu.ua

Світлана СТАХУРСЬКА

аспірантка,
Західноукраїнський національний університет, Україна
E-mail: svitlanastahurska@gmail.com

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Досліджено методичні підходи в оцінюванні ефективної управління інтелектуальним потенціалом підприємства як фундаментального чинника забезпечення інтелектуалізації на мікрорівні. Систематизовано оцінні показники в межах особистісного та організаційного елементів інтелектуального потенціалу. Здійснено аналіз стану та динаміки інтелектуального потенціалу молокопереробних товариств. Встановлено резерви для покращення ефективності управління інтелектуальним потенціалом молокопереробних товариств на основі оцінних показників.

Предметом дослідження є оцінювання ефективності управління інтелектуальним потенціалом молокопереробних підприємств.

Метою дослідження є оцінювання ефективності управління інтелектуальним потенціалом суб'єктів господарювання корпоративного сектора, які провадять свою діяльність в сфері молокопереробки та мають перспективи виходу на міжнародні ринки.

Метод (методологія). У процесі дослідження для обґрунтованості положень, наведених у статті, використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: логічний – при обґрунтуванні впливу оцінних показників на інтелектуальний потенціал підприємства; аналізу і синтезу – для оцінювання основних підходів до трактування понять і методики розрахунку оцінних показників; порівняння і групування – для систематизації показників, застосованих для оцінювання ефективності управління інтелектуальним потенціалом підприємства; графічний метод – для наочного представлення результатів аналітичних досліджень; абстрактно-логічний – для теоретичного узагальнення і формулювання висновків.

Результати. Виявлено резерви розвитку інтелектуального потенціалу в межах особистісного та організаційного елементів. Доведено, що інтелектуальний потенціал є основою в інтелектуалізації українських молокопереробних підприємств. Уточнено поняття «інтелектуальний потенціал підприємства як можливості створювати інтелектуальну додану вартість шляхом налагодження виробництва та комерціалізації інтелектомісткої продукції, що забезпечує інноваційний розвиток бізнесу» та «управління інтелектуальним потенціалом підприємства як систематизованих процесів інтелектуалізації праці з метою постійного підвищення рівня інтелектуальних компетенцій працівників та забезпечення інноваційного розвитку бізнесу». Розширено методичні підходи в оцінюванні ефективності управління інтелектуальним потенціалом підприємства шляхом систематизації оцінних показників і критеріїв. Встановлено резерви розвитку інтелектуального потенціалу в межах його структуризації на молокопереробних підприємствах для забезпечення інтелектомісткості виробництва.

Сфера застосування результатів. Поширення в практичній діяльності українських підприємств, які функціонують в сфері молокопереробки методичних підходів в оцінюванні ефективності управління інтелектуальним

© Ольга Собко, Світлана Стахурська, 2023

Отримано: 12.03.2023 р.

Рекомендовано до друку: 18.03.2023 р.

Опубліковано: 29.03.2023 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати:

Собко О., Стахурська С. Оцінювання ефективності управління інтелектуальним потенціалом молокопереробних підприємств. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 1. С. 323-338. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.323>

потенціалом, дозволить посилити їхню інтелектуалізацію, що покращить можливості для виходу на міжнародні ринки.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал підприємства; управління інтелектуальним потенціалом; інтелектуалізація; інноваційність; конкурентоспроможність.

Вступ

Трансформація економічної системи в нинішніх умовах вимагає проведення радикальних реформ на мікрорівні, які б забезпечували підвищення інтелектомісткості підприємницької діяльності. Досягнення цього завдання можна забезпечити шляхом створення умов для постійного розвитку інтелектуального потенціалу українських підприємств. Під інтелектуальним потенціалом підприємства розуміємо можливості створювати інтелектуальну додану вартість шляхом налагодження виробництва та комерціалізації інтелектомісткої продукції, що забезпечує інноваційний розвиток бізнесу. Пошук резервів розвитку інтелектуального потенціалу підприємств неможливо здійснити без оцінювання ефективності управління. Основним етапом оцінювання ефективності управління інтелектуальним потенціалом підприємств є аналізування його стану і динаміки.

Зважаючи на це, доцільність проведення аналізу ефективності управління інтелектуальним потенціалом підприємств задля пошук напрямів підвищення інноваційності, конкурентоспроможності та інтелектуалізації є обґрунтованою. Отже, пропоноване дослідження є актуальним напрямом у вирішенні проблем інтелектуалізації підприємницької діяльності вітчизняних підприємств.

Розвиток сучасної економіки усе більшою мірою визначається інтелектуальними спроможностями суб'єктів господарювання. Інтелектуальний потенціал стає основою інтелектуалізації праці, виробничо-комерційних процесів та цілих підприємств. Відтак, це, в свою чергу, формує підґрунтя для активізації досліджень в сфері оцінювання ефективності управління інтелектуальним потенціалом підприємств. Так, низка українських науковців, зокрема Брюховецька Н. Ю., Богущька О. А., Кісь С. Я. досліджують проблематику інтелектуалізації

підприємств [1; 2; 4]. Заслужують на увагу дослідження Марчук Л. С. аспектів методичних підходів до оцінювання інтелектуального потенціалу підприємств [3]. Отже, проблематика оцінювання ефективності управління інтелектуальним потенціалом підприємств нині є популярним напрямом наукових досліджень, що підтверджує актуальність поданої статті.

Мета та завдання дослідження

Метою написання статті є провести оцінювання ефективності управління інтелектуальним потенціалом суб'єктів господарювання корпоративного сектора, які провадять свою діяльність в сфері молокопереробки та мають перспективи виходу на міжнародні ринки.

Виклад основного матеріалу дослідження

В нашому дослідженні під управлінням інтелектуальним потенціалом підприємства розуміємо систематизовані процеси інтелектуалізації праці з метою постійного підвищення рівня інтелектуальних компетенцій працівників та забезпечення інноваційного розвитку бізнесу. Аналіз ефективності управління інтелектуальним потенціалом суб'єктів господарювання корпоративного сектора, які провадять свою діяльність в сфері молокопереробки, які проведено в межах пропонованої його структуризації (особистісного та організаційного елементів). Порівняльний аналіз ефективності управління інтелектуальним потенціалом молокопереробних товариств проведено в межах пропонованих оцінних показників, зокрема:

- для особистісного інтелектуального потенціалу це: синтетичний показник індекс оплати праці та питома вага заробітної плати в собівартості продукції;
- для організаційного інтелектуального потенціалу: а) в частині ринкового елементу – рентабельність продаж; б) в частині фінансового капіталу – рентабельність

власного капіталу; в) інформаційного, що відображає рівень цифровізації продаж – ступінь якісної наповненості; г) інноваційного – коефіцієнт оновлення асортименту.

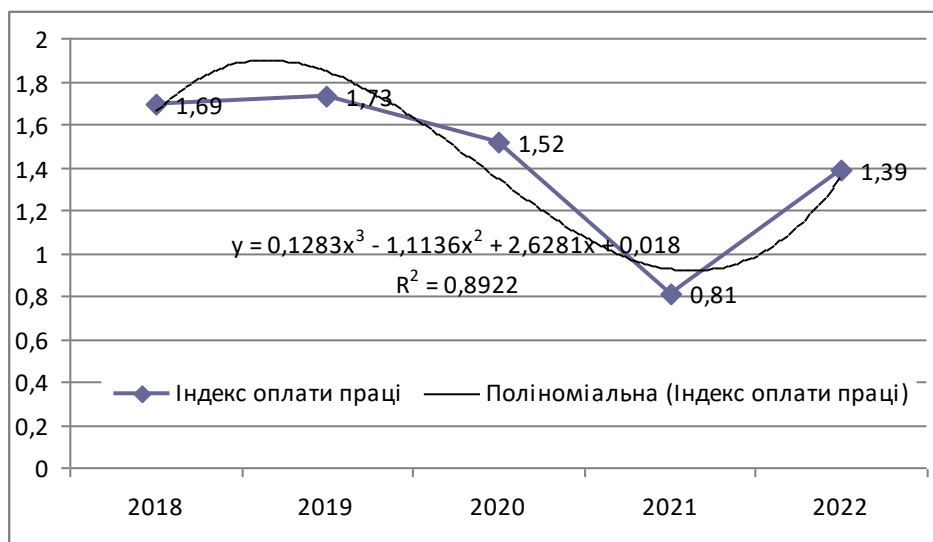
Об'єктами дослідження нами обрано товариства, які успішно провадять свою діяльність в сфері молокопереробки, зокрема ними стали: ПрАТ «Тернопільський молокозавод» та ТОВ «Молочна компанія «Галичина».

Часовий період дослідження прийнято в межах 2018–2021 рр. Водночас, додатково застосовано оцінні показники, які отримано прогнозним шляхом на основі попередніх статистичних даних.

Аналіз ефективності управління особистісним інтелектуальним потенціалом на ПрАТ «Тернопільський молокозавод» протягом 2018–2021 рр. дозволив встановити низку негативних моментів, що свідчить про необхідність пошуку резервів його покращення (рис. 1).

а) ПрАТ «Тернопільський молокозавод»;

б) ТОВ «Молочна компанія «Галичина»

Рис. 1. Динаміка показника індексу оплати праці у 2018–2021рр. та прогнозні дані у 2022 р.

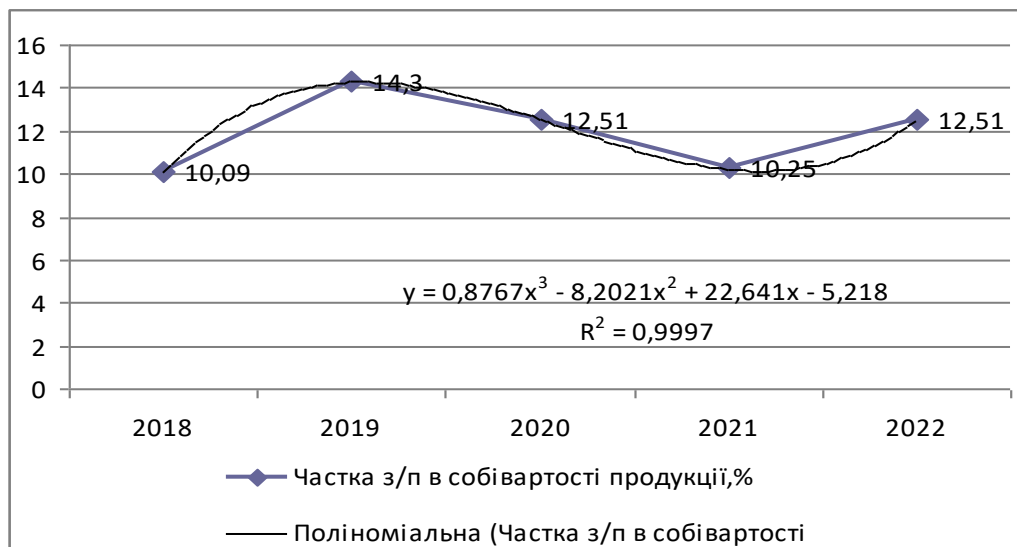
*Джерело: побудовано автором самостійно на основі аналізу даних суб'єкта господарювання.

Таким чином, на ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у 2018–2022рр. встановлено нестабільну динаміку індексу оплати праці, зокрема відмічено його зниження у 2020 р (0,95) та очікуване зниження у 2022 р. (0,99), що свідчить про доцільність пошуку резервів покращення управління.

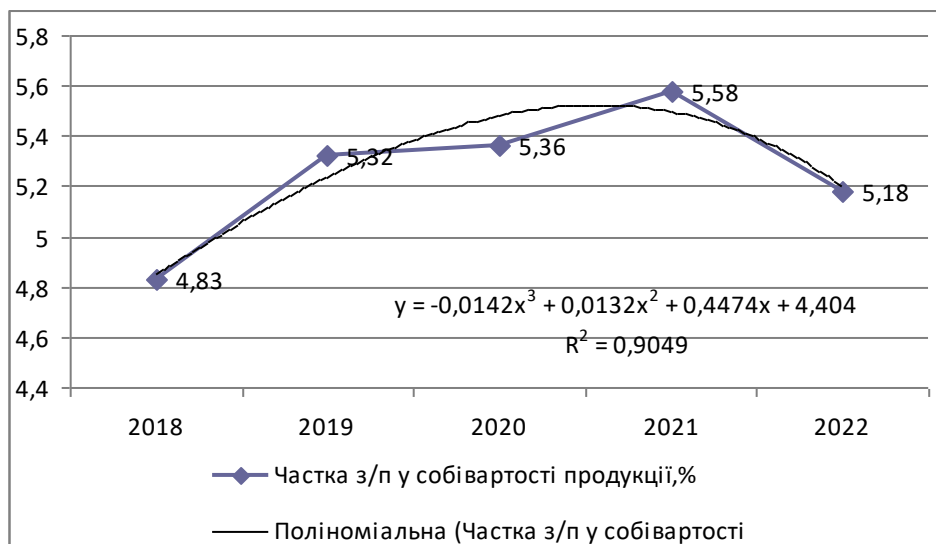
Оцінка ефективності управління особистісним інтелектуальним потенціалом на ТОВ «Молочна компанія «Галичина» у 2018–2021рр. дозволила виявити дещо кращі

тенденції в порівнянні з ПрАТ «Тернопільський молокозавод» (рис. 16). Так, аналізом встановлено, що зниження індексу оплати праці на ТОВ «Молочна компанія «Галичина» у 2018–2021рр. відбулося лише у 2021 р (0,81).

Іншим оцінним показником в частині ефективності управління особистісним інтелектуальним потенціалом на ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є питома вага заробітної плати в собівартості продукції, яка була нестабільною (рис. 2).

а) ПрАТ «Тернопільський молокозавод»;

б) ТОВ «Молочна компанія «Галичина»

Рис. 2 Динаміка питокої ваги заробітної плати в собівартості продукції ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у 2018–2021рр. та прогнозні дані у 2022 р.

**Джерело: побудовано автором самостійно на основі аналізу даних суб'єкта господарювання.*

Отже, на ПрАТ «Тернопільський молокозавод» протягом 2018–2022 рр.

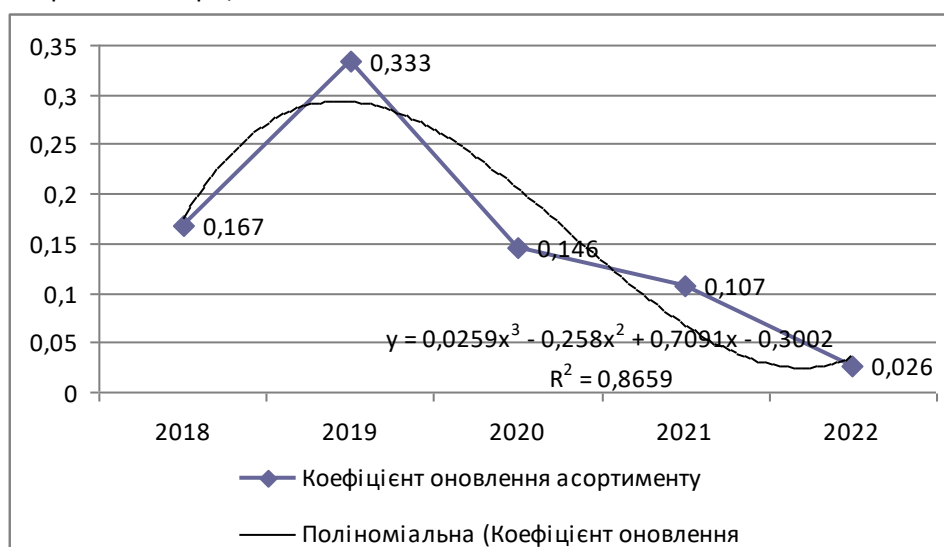
динаміка питокої ваги заробітної плати в собівартості продукції коливалася в межах

14,3%–12,5%. Незважаючи на її підвищення у 2022 р. не вдасться досягнути рівня 2019 р., що також свідчить про необхідність пошуку резервів підвищення цього показника в майбутньому. В результаті проведення порівняльної оцінки встановлено майже двократно нижчий рівень питомої ваги заробітної плати в собівартості продукції на ТОВ «Молочна компанія «Галичина» у 2018–2022рр. (рис. 26).

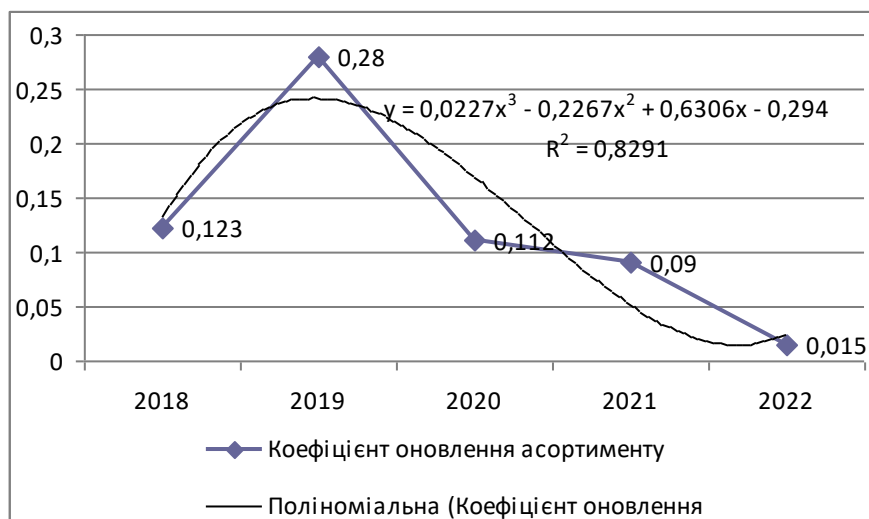
Для оцінювання ефективності управління організаційним інтелектуальним потенціалом досліджених молокопереробних суб'єктів проведено аналіз в межах пропонованих показників, зокрема: коефіцієнт оновлення

асортименту, рентабельність власного капіталу; ступінь якісної наповненості, рентабельність продаж. Інтелектуальний потенціал підприємств в умовах інноваційної економіки дозволяє підвищувати інноваційність продукції та суб'єкта господарювання. В зв'язку з цим, нами запропоновано аналітичний показник коефіцієнт оновлення асортименту.

Проведений аналіз зміни коефіцієнта оновлення асортименту ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у 2018–2021рр. показує низку негативних тенденцій, які посилюються в силу війни, що сформувало нестабільність та внесло виклики (рис. 3а).

а) ПрАТ «Тернопільський молокозавод»;

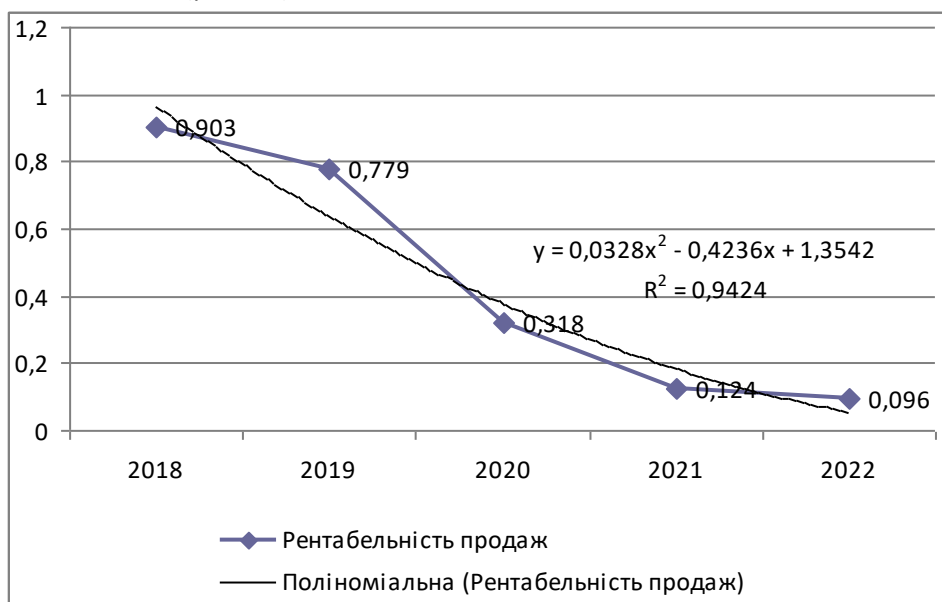
б) ТОВ «Молочна компанія «Галичина»

Рис. 3. Динаміка коефіцієнта оновлення асортименту ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у 2018–2021 рр. та прогнозні дані у 2022 р.

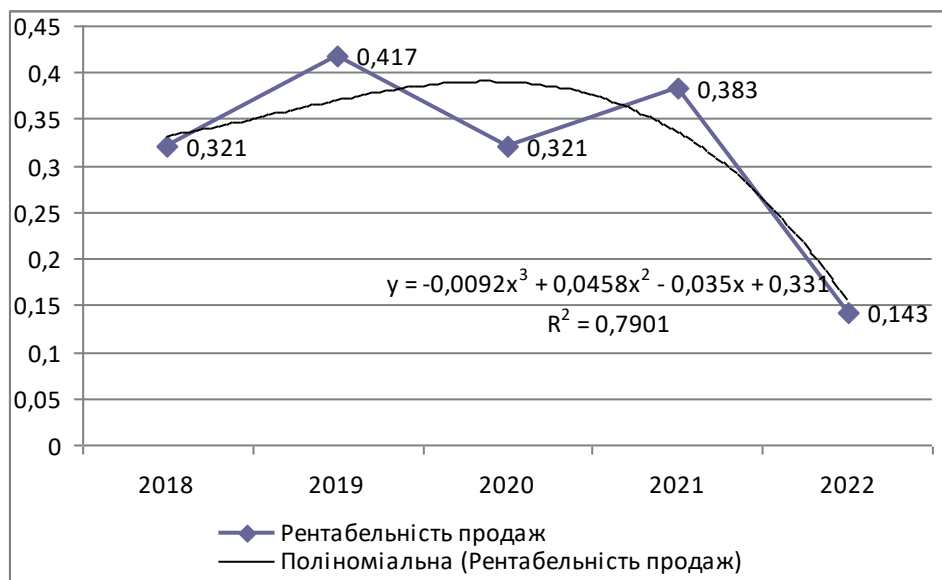
*Джерело: побудовано автором самостійно на основі аналізу даних суб'єкта господарювання.

В результаті проведеного порівняльного аналізу інноваційності у 2018-2021 рр. на ринку молокопереробки встановлено, що навіть позиції лідерів похитнулися. Так, на ТОВ «Молочна компанія «Галичина» встановлено також негативну динаміку оновлення асортименту, що безумовно спричинено негативним впливом війни (рис. 3б).

Ефективність діяльності підприємства характеризує синтетичний показник – рентабельність продаж, що показує і рівень управління інтелектуальним потенціалом, зокрема його ринковим (маркетинговим елементом) (рис. 4а).

а) ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

б) ТОВ «Молочна компанія «Галичина»

Рис. 4. Динаміка рентабельності продаж у 2018–2022рр. та прогнози дані у 2022 р.

*Джерело: побудовано автором самостійно на основі аналізу даних суб'єкта господарювання.

В результаті проведеного порівняльного аналізу рентабельності продаж серед досліджених суб'єктів господарювання встановлено дещо нижчі темпи падіння цього

показника на ТОВ «Молочна компанія «Галичина» (рис. 4б).

Отже, можна стверджувати, що: ПрАТ «Тернопільський молокозавод» протягом 2018-

2021 рр. знизив свої інноваційні спроможності у більш ніж 6 рази. Лінія тренду підтверджує очікувану стабілізацію ситуації у 2022 р., що дає підстави очікувати підвищення коефіцієнта оновлення асортименту на основі пропозиції нових видів продукції товариства. Проведений аналіз дозволив встановити суттєве зниження (9,4 рази) рентабельності продаж ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у 2018–2021 рр. у ТОВ «Молочна компанія «Галичина» протягом 2018–2021 рр. встановлено: 1) нестабільну динаміку питомої ваги заробітної плати в собівартості продукції; 2) зростання питомої ваги заробітної плати в собівартості продукції протягом 2018–2021 рр. становило 1,1 рази; 3) очікуване зниження показника у 2022 р. в порівнянні з попереднім становитиме 1,1 рази.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Брюховецька Н. Ю., Богуцька О. А. Інтелектуалізація підприємств: підходи, сутність, структура. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1 (59). С. 92–100.
2. Богуцька О. А., Брюховецький Я. С. Оцінка рівня інвестиційно-інноваційної активності у взаємозв'язку з політикою інтелектуалізації та мотивації праці персоналу промислових підприємств. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 1 (32). С. 19–25.

REFERENCES

1. Bryukhovetska, N. Yu., and Bogutska, O. A. (2020). Intellectualization of enterprises: approaches, essence, structure. *Economic Herald of Donbass*. 1 (59). 92–100. [in Ukrainian].
2. Bogutska, O. A., and Bryukhovetskyi, Y. S. (2017). Evaluation of the level of investment and innovation activity in relation to the policy of intellectualization and motivation of labor of the personnel of industrial enterprises. *Herald of economic science of Ukraine*, 1 (32), 19–25. [in Ukrainian].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Пропонована стаття є спробою обґрунтувати напрями розвитку інтелектуального потенціалу підприємств на основі попереднього оцінювання ефективності управління. Обґрунтовано, що значні резерви покращення управління інтелектуальним потенціалом для суб'єкта господарювання знаходяться саме в частині ринкового елемента інтелектуального потенціалу.

Проведений аналіз ефективності управління інтелектуальним потенціалом на досліджених суб'єктах господарювання дозволяє стверджувати про необхідність пошуку резервів його покращення, що позитивно впливатиме на розбудову інтелектомісткого виробництва.

3. Марчук Л. С. Методики розрахунку інтелектуального потенціалу підприємств. *Вісник НТУ «ХПІ»*. №20 901296. 2018. URL: <https://core.ac.uk/reader/162893480>.
4. Кісь С. Я. Інтелектуалізація діяльності підприємств: доцільність, умови, технології: моногр. / за ред. проф. В. П. Петренка. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2015. 268 с.

3. Marchuk, L. S. (2018). Methods of calculating the intellectual potential of enterprises. *Bulletin of NTU "KhPI"*, 20 901296. <https://core.ac.uk/reader/162893480>. [in Ukrainian].
4. Kis, S. Ya. (2015). *Intellectualization of enterprise activity: expediency, conditions, technologies*. Ivano-Frankivsk: IFNTUNG. [in Ukrainian].

Olha Sobko, Doctor in Economics, Professor, Head of Department Entrepreneurship and Trade, West Ukrainian National University, Ukraine
Svitlana Stakhurska, PhD Student, West Ukrainian National University, Ukraine

EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF MANAGEMENT OF THE INTELLECTUAL POTENTIAL OF MILK PROCESSING ENTERPRISES

Abstract

Introduction. Methodical approaches in evaluating the effective management of the enterprise's intellectual potential as a fundamental factor in ensuring intellectualization at the micro level have been studied. Evaluation indicators within the limits of personal and organizational elements of intellectual potential are systematized. An analysis of the state and dynamics of the intellectual potential of milk processing societies was carried out. Reserves have been established to improve the efficiency of management of the intellectual potential of milk processing companies based on evaluation indicators.

The subject of the study is the assessment of the effectiveness of management of the intellectual potential of milk processing enterprises.

The purpose of the study is to evaluate the effectiveness of managing the intellectual potential of business entities of the corporate sector, which conduct their activities in the field of milk processing and have prospects of entering international markets.

Method (methodology). In the process of research, a complex of general scientific and special methods was used for the validity of the provisions given in the article, in particular: logical - when substantiating the impact of evaluation indicators on the intellectual potential of the enterprise; analysis and synthesis - for evaluating the main approaches to the interpretation of concepts and methods of calculating evaluation indicators; comparison and grouping - for the systematization of indicators used to evaluate the effectiveness of management of the enterprise's intellectual potential; graphic method - for visual representation of the results of analytical studies; abstract-logical - for theoretical generalization and formulation of conclusions.

The results. Reserves for the development of intellectual potential within the limits of personal and organizational elements have been identified. It has been proven that intellectual potential is the basis for the intellectualization of Ukrainian milk processing enterprises. The concept of "intellectual potential of the enterprise as an opportunity to create intellectual added value by setting up the production and commercialization of intellectual-intensive products that ensures innovative business development" and "management of the intellectual potential of the enterprise as systematized processes of intellectualization of work with the aim of constantly increasing the level of intellectual competences of employees and ensuring innovative development" has been clarified business". Methodological approaches in evaluating the effectiveness of managing the intellectual potential of the enterprise by systematizing evaluation indicators and criteria have been expanded. Reserves for the development of intellectual potential have been established within the limits of its structuring at milk processing enterprises to ensure the intellectual capacity of production.

Scope of results. The spread of methodical approaches in the evaluation of the effectiveness of management of intellectual potential in the practical activities of Ukrainian enterprises operating in the field of milk processing will make it possible to strengthen their intellectualization, which will improve opportunities to enter international markets.

Keywords: intellectual potential of the enterprise; management of intellectual potential; intellectualization; innovativeness; competitiveness.

Cite as: Sobko, O., and Stakhurska, S. (2023). Evaluation of the effectiveness of management of the intellectual potential of milk processing enterprises. *Economic analysis*, 33 (1), 323-338. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.323>